

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЖАНРОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕГІЇ

О.Г. Ткаченко

Наукова розвідка заторкує проблеми жанрології, зокрема елегії, що є малодослідженою сферою вітчизняного літературознавства. Автор пропонує матрицю жанрової організації елегії, з'ясовує та визначає найголовніші її жанроформуючі елементи та модифікації.

У складній парадигмі українського літературного процесу чимало ліричних жанрів мали періоди піднесення і спаду. Однак жоден із них упродовж століть не дістав такого поширення і такої жанрової стійкості, як елегія. У доробку найвідоміших її творців, зокрема Г. Сковороди, Л. Боровиковського, М. Шашкевича, А. Метлинського, М. Петренка, В. Забіли, Т. Шевченка, Л. Глібова, С. Руданського, М. Старицького, В. Самійленка, П. Грабовського, І. Франка, Лесі Українки та інших, елегія стала оригінальним самобутнім ліричним жанром.

Українська елегія – складне й самобутнє поетичне явище, відтак жанрова атрибуція та відбір матеріалу для аналізу приховують у собі значні труднощі. По-перше, у різні часи існували певні відмінності в розумінні жанру елегії, по-друге, поети інколи навіть не визнавали цього жанру, але писали твори, що не тільки відповідали жанровим канонам, а й вносили якісні позитивні зміни в його розвиток.

Пожвавлення інтересу до комплексного вивчення жанру спостерігається з середини 80-х років ХХ століття. Зокрема, М. Бондар досліджує елегію в системі жанрів поезії пошевченківської епохи [1]. У монографії Надії Левчик, присвяченій поетичній творчості М. Старицького, аналізуються жанрові та образно-стильові особливості його елегії [2]. М. Ткачук розглядає елегії М. Шашкевича в контексті розвитку європейської романтичної поезії [3]. Валерія Смілянська та Ніна Чамата досліджують головні жанрові різновиди та модифікації елегії у творчості Т. Шевченка: елегія-думка («Думка» («Тече вода в синє море...»), елегія на смерть («На вічну пам'ять Котляревському»), політична елегія («Розрита могила»), філософська елегія («Не завидуй багатому...»), елегія-медитація («Заросли шляхи тернами...»), елегія-рефлексія («Чого мені тяжко, чого мені нудно...»), описово-медитативна елегія («N.N.» («Сонце заходить, гори чорніють...»), «Барвінок цвів і зеленів...») та елегії-послання («Заворожи мені, волхве...», «Гоголю») [4]. Загалом такий стан дослідження елегії вказує на необхідність комплексного вивчення жанру елегії як художньо-естетичної реальності.

Серед останніх робіт слід назвати нашу монографію «Українська класична елегія» [5], де зроблена спроба здійснити системний аналіз розвитку елегії в українському літературному процесі, дослідити шляхи її розвитку та жанрові модифікації в творчості відомих українських поетів XVI–XIX століть.

У статті загальнотеоретичне поняття жанру виходить із розуміння його «як історично формованої у групі творів сукупності й взаємозв'язку відносно стійких принципів організації всіх змістовних і формальних жанроформуючих компонентів в єдине естетичне ціле» [6]. Трактуючи жанр як єдність форми і змісту, зміст елегійного твору розглядається як духовно-емоційний зміст, а художня форма як система матеріальних засобів його вираження. Характер зв'язку змістовних й формальних жанротвірних компонентів складається історично і є тим головним, що виокремлює жанр серед інших жанрів, визначає його. Зрозуміло, над жанром, з одного боку, тяжіє традиційність, а з другого – намагання художнього змісту вийти за межі усталених ознак, що веде до певних трансформацій, залишаючи поетичні зразки у межах певного жанру. Водночас складається свій комплекс елементів і визначається жанрова

домінанта, які набувають певної організації підпорядкування. Саме елегійний жанр у процесі історичного побутування дає вагомі підстави для таких концептуальних засад і вказує на необхідність підходу до вивчення жанрів як до категорії літературно-історичної, тобто явища історії літератури.

Існують різні системи класифікації літературних творів. Щодо жанру елегії у дослідженні використано таку: рід – лірика, вид – медитативна, жанр – елегія. Цей принцип, ми вважаємо, є найпридатнішим для з'ясування особного місця елегії в системі ліричних жанрів.

Елегія (елегійна поезія) – ліричний твір медитативного характеру, журливої тональності, сюжетна основа якого – емоційна реакція суб'єкта на певні події, ситуацію, імпульси (почуте, згадане, пережите) чи конкретний душевний стан ліричного «Я». Важливу роль у визначенні жанрової домінанти елегії відіграє суб'єктивована емоційна тональність. При віднесенні ліричного твору до жанру елегії необхідно враховувати також авторське жанрове визначення, тип світовідчуття, мотивні інваріанти та образну систему.

Жанр елегії не є однорідним, про це свідчить наявність його різновидів, об'єднаних загальною рисою – суб'єктивованою модальністю. Тематично елегійна поезія розмаїта, вона охоплює широке коло мотивів. Відтак визначаються такі її жанрові різновиди: духовна, історико-патріотична, соціальна, любовна, філософська, громадянська, елегія на смерть, невідьницька, політична елегія.

Духовні елегії, які презентують один із напрямів розвитку давньоукраїнської елегії, постали на основі християнської релігії, її історії та літератури, з'являються в Україні наприкінці XVI – на початку XVII століття, особливого розвитку набувають у XVIII столітті. Найуживанішим різновидом духовної елегії став ліричний вірш релігійно-філософського змісту з молитовно-покаянними елементами, пронизаний журливими роздумами, почуттями смутку, гріховності і каяття, як-от: «Царю небесный, наш утѣшителю...», «Въ плачи твое житіе пребуди». Авторами духовних елегій були поети XVII–XVIII ст. Д. Наливайко («Прозьба чительникова о час»), Віталій («Бѣжи, бѣжи в землю обѣтованную»), К. Транквіліон-Ставровецький («Лѣкарство... роскошником того свѣта правдивое (Пѣснь вдячная при банѣкетах панських»)), І. Величковський («На хребтѣ твоєм, Христе, грѣшници дѣлаша...»), Дм. Ростовський (Сава Туптало) («О горе мнѣ, грѣшнику сушу», «Взираи с прилѣжаніем», «Господи мой, ярость Твою не покажи надо мною...», «О душе каждая вѣрна, ко Богу не лицемірна...»), К. Зіновіїв («Вѣршѣ в до бга млитвѣнны(и) о премѣну скорби(и) и печале(и)») та інші. Порушуючи традиційні для духовної елегії філософсько-релігійні, морально-дидактичні, молитовно-покаянні мотиви, вони привносили своє індивідуальне, оригінальне трактування, урізноманітнювали форму і зміст, збагачували поетику, стиль і мову давньої української елегії. Найвидатнішим творцем духовної елегії визнається Дм. Ростовський (1651–1709), який дав зразки класичної духовної елегії [5].

Історико-патріотична елегія підтверджує зв'язок жанру з історією та політичною ситуацією в країні, що втратила незалежність. До найдавніших можна віднести анонімну «Елегію з приводу татарських набігів на Україну» (1648). Серед інших давньоукраїнських елегій слід назвати «Україненко, матухно моя...», «О Боже мой милостывій...». Елегія «Ой бѣда, бѣда мнѣ, чайцѣ-небозѣ...» алегорично змальовує Україну після приєднання її до Росії в образі чайки, яка в народній символіці означає бідність, безпритульність. Дискурс історико-патріотичної елегійної поезії ґрунтувався на реальних подіях і фактах. Елегія не залишила поза увагою жодної більш-менш значної події в

житті українського народу і стала його своєрідним літописом. Твори оспівували любов до Батьківщини, героїзм, козацьку доблесть і честь, волелюбність, національну гідність, ненависть до ворогів і гнобителів. Давньоукраїнські творці елегій відбивали свою концепцію світу і людини, своєрідно втілювали образ бездержавного народу, який потерпав від чужоземних нападників. За змістом, будовою, образами, віршовою формою, мовою і особливо ідейним спрямуванням історико-патріотична елегія близька до народнопоетичної творчості, зокрема до історичних пісень і дум.

Проблема людських стосунків, складність взаємин особи і соціуму – мотив багатьох давньоукраїнських соціальних елегій як авторських, так і анонімних. Серед авторів можна назвати таких, як К. Зіновійв («Ω печали», «Ω скорби і сє, то(к)мо не ω велико(и)», «Ω ско(р)бящ(х) люде(х) збытне», «Ω скорби молитва до бога»); І. Бачинський («Піснь світова» («І мні тоскно...»); О. Падальський («Пісня о світі»); В.Пашковський («Піснь о бідном сироті»); Ф. Кастевич («Піснь о світі марном»). Серед анонімних елегій – «Фалшивая юность, зрадлива фортуна», «А докы ж мѣ тому – свѣту мизерному...», «Піснь світська, сиротинська», «З болестію сердца вопію до Бога», «Піснь світову» («Біда ж мені на чужині, бідній сиротинці...»), «Піснь світову» («А що в світі за зрада великая стала...»), «Піснь свіцьку» («Мізерія на сім світі мене понудила...»), «Піснь свіцьку» («Ох ми тяжкий жаль не малий...»), «Що настало теперъ въ свити, трудно спогадаты». Давня соціальна елегія стала підґрунтям громадянсько-політичної елегії ХІХ ст. Тематикою, соціальним та етично-моральним спрямуванням, конкретно вказаним об'єктом викриття, а часом різко звинувачувальним тоном, стилем, взаємодією з фольклором ці твори суттєво вплинули на подальший розвиток жанру та становлення нової української елегії.

За своєю природою елегія виявилася найпридатнішим жанром для змалювання інтимних глибин людської душі. Вірне кохання, любовна туга – в основі багатьох анонімних елегій «Щасливая дороженька...», «Ой, ішов жолнер од обузонька...», «Постуй, прошу, голубоньку...», «Текуть річеньки, шумять дуброви...», «Чом, чом, дівонько, смутне личко маєш?...», «Ой піду я у ліс, тужачи...», «Зоря заходить, вечор близенько...», «Чого ж мое серденько тяженько вздыхає?...», «Ой, взела ж мене великая туга...», «Сам я не знаю, що ділати маю...», які відображають високу духовність простих людей, шляхетність їхніх почуттів, помислів та вчинків.

Авторами любовних елегій були С. Климковський – «Їхав козак за Дунай»; І. Пашковський (середина ХVІІІ ст.) – «Мусиш ти ся признати, аби щире кохати...», «Тяжка річ любити...», «Ох, мні жаль не помалу...»; Григорій (друга половина ХVІІІ ст.), Я. Семержинський (кінець ХVІІІ ст.) та інші. У своєму розвитку любовна елегія зазнала певної еволюції, розширюючи і тематичний діапазон, і зображально-виражальні можливості. Ліричне начало, журлива тональність, атмосфера інтимності стають домінуючими в любовній елегії. Розширюється почуттєва сфера жанру, змінюється моделювання світу закоханих, що мало суттєве значення у розкритті внутрішнього світу людини і сприяло становленню нової української елегії.

Синхронну картину жанрового стану елегії створюють як найбільш рельєфно окреслені ляменти (плачі). Лямент як прояв своєрідного жанрового синкретизму – важлива віха у становленні елегії, оскільки він давав можливість розвинутися різним формам авторської поетичної свідомості. Бароківі тенденції, що вривалися в царину української поезії, чи не найяскравіше відбилися саме у плачах та ляментах, яким притаманні поєднання «високого» і «низького», римовані, пишні та

розлогі заголовки, витонченість, дотепність, душевне піднесення і скорбота.

Зокрема, «Лямент дому княжат Острозских над зешлым с того свѣта ясне освенцоным княжатем Александром Конъстантиновичом княжатем Острозским, воеводою Волянским» (1603) невідомого автора, «Лѣкарство на оспалый умысел челоувѣчій» (1607), оприлюднене Даміаном Наливайком, «Лямент у свѣта убогих на жалосное преставленіе святобливого Леонтіа Карповича...» (1620) Мелетія Смотрицького, «Плач, альбо Лямент по зестю з свѣта сего вечной памяти годного Григорія Желиборского» (1615) невідомого автора, «Лямент по святобливе зошлом, велебном господину отцу Іоаннѣ Васильевичу, презвитери...» (1628) Д. Андрієвича, уславляли та оплакували померлих громадсько-церковних, військових, політичних, культурно-освітніх діячів України. Основою такого типу твору є почуття скорботи, пов'язане зі смертю видатної особи або втратою близької людини.

Ляменти – окремих різновид елегій, який визначається як панегірична елегія, оскільки у них поєднані елементи власне елегії та панегірика, в чому й проявляється своєрідність жанрового синкретизму. Чільне місце належить напучувальним, релігійно-філософським та соціальним мотивам, пройнятим почуттями жалоби, туги, смутку, які є концептуальними і скеровані на емоційну рецепцію читача. У подальшому ляменти суттєво вплинули на формування жанрового різновиду – елегії на смерть.

У мовному та генологічному аспектах виокремлюється латиномовна елегія, яка розвивалася на українському ґрунті, синтезуючи античні традиції та гуманістичні ідеї епохи Відродження (Елегія Юрія Дрогобича (невідомо – 1494), що є вступом до книги «Прогностична оцінка 1483 року»; елегійні твори Павла Русина (бл. 1470–бл.1517), зокрема «Елегія для Яна з Вислиці, шанувальника Муз і учня, достойного похвали»; Георгія Тичинського (XVI ст.) «Елегіакон Георгія Тичинського Рутенця...»; елегійна поема «Роксолані» Севастьяна Кленовича (бл.1550–1602(8)).

Різноманітна за тематикою, обсягом, суворо унормована в мовностилістичному оформленні, написана елегійним дистихом, новолатинська елегія стала значним явищем українського літературного процесу, невід'ємною складовою якою вона була, і суттєво вплинула на розвиток давньої української поезії. «Елегія, в якій блаженний Олексій розповідає про своє добровільне вигнання» Ф. Прокоповича (1681–1736). Елегійна творчість Ф. Прокоповича позначена певним новаторством, зокрема він створив одні із перших зразків авторської любовної лірики: «Дистих для того, хто просить любові», «Жарт на Венеру, що шукає свого сина Купідона». Ці ж традиції розвиває І. Ярошевицький, елегія котрого «Купідон, або Крилатий Амур» є типовим зразком «вченої» любовної поезії. Значним кроком у розвитку жанру стала елегія «Стефана Яворського, митрополита Рязанського та Муромського, слізне з книгами прощання» (1721 р.). Написана в кращих традиціях поетико-теоретичної школи Києво-Могилянської академії, вона є яскравим зразком української барокової поезії.

Поезії Григорія Сковороди «Пѣснь 2-я», «Пѣснь 10-я», «Пѣснь 11-я», «Пѣснь 18-я», «Пѣснь 21-я» та інші мають достатньо виразні жанрові ознаки елегії. Їм притаманні тон спокійного смутку, журби, рефлексійний роздум, що є важливими елементами жанрової структури. Елегіям Сковороди властивий глибокий вияв почуттів, серед яких сум, печаль є концептуальною основою твору.

Елегійна поезія Сковороди увібрала й синтезувала здобутки жанру впродовж тривікового його розвитку в світлі нових естетичних законів,

що їх диктувало бароко. Монологічна форма ліричного нарративу, занурення у власні переживання, сумні роздуми, що не виходять загалом із філософсько-богословської сфери, звернення до Христа, журлива емоційна тональність, елегійна образність – це традиційні риси духовної елегії. Разом з тим елегії Сквороди позначені новаторством: чітко виражене авторське «Я», роздуми домінують над почуттями. Туга, сум, які традиційно мають спокійно-споглядальний характер, в елегіях Сквороди набувають експресивного забарвлення, про що свідчить питома вага питальних та окличних інтонацій. Це ознаки еволюції жанру в напрямі думки, філософсько-медитативної лірики, що дістала поширення у творчості поетів-романтиків і розквітла в поезії Т. Г. Шевченка. За ідейно-тематичним змістом, поетичним малюнком, формою та засобами художнього вираження це були вже нові твори.

Романтизм дав можливість українським поетам розширити тематику і збагатити арсенал художніх засобів елегійної поезії та сприяв її самобутньо-національному вираженню. Виникають нові жанрові форми, витворені в національних поетичних традиціях. Йдеться насамперед про жанровий різновид – думку. Думка – «своєрідне прищеплення елегії на слов'янському ґрунті» [7], тобто різновид елегії, якому притаманні журлива змістова домінанта, медитативна тональність, фольклорна поетика. Елегійними є й теми думок: самотність, недоля, сирітство, нещасливе кохання, поневолення.

Провісником романтичної елегії-думки в українській літературі можна вважати Левка Боровиковського (1806–1889). Його думки «Журба», «Рибалка», «Убійство», «Бандурист», «Козак», витворені на народнопоетичному ґрунті, сповістили про появу в українській поезії зовсім нового світосприйняття, нових мотивів, образів, художньо-поетичних засобів. Головні мотиви думок – туга за минулим, розчарування. Ліричний герой їх – людина самотня, знедолена і зневірена – типова для романтичної поезії. Поетове «Я» суб'єктивно не виявлене, але присутнє у відтворених картинах, стані душі, подіях.

Відтак, змістовою сутністю елегії є реакція душі ліричного «Я», конкретизована у специфічних зображувальних засобах, структурній організації. Художньо-естетична цілісність твору формується на основі змістової журливої домінанти.

В елегії як літературному жанрі спостерігається єдність усталеної і змінної архаїки й оновлення відповідно до діалектики традицій і новаторства. Традиція – це накопичення в історії розвитку елегійної поезії певних художніх цінностей, з системою своїх координат: топосів і символів, мотивів та образів, які своєрідно інтерпретуються, актуалізуючи культурне надбання, вироблене людством; таким чином традиція охоплює напрацьовані цим жанром художні здобутки і перебуває в інтертекстуальних зв'язках із усталеними еволюційними елементами. Процес трансформації та модифікації жанру елегії у творчості відомих поетів XVI–XIX століть розглядається як явище, що базується на засадах спадкоємності, поступальності і розвитку традицій, які найтісніше пов'язані з оновленням. Новаторство – це, перш за все, відмова від старих традицій і створення якісно нових. Новаторами елегійного жанру вважаємо тих поетів, які зуміли по-новому подивитися на навколишній світ і зафіксували нові, незнані раніше порухи душі, конфлікти, типи героїв, застосувавши відповідно нові форми, підходи, засоби художньої виразності.

Важлива роль у поетичній організації елегії належить інтонації, яка має смислове значення й органічно пов'язана із семантико-синтаксичним ладом твору, його ритмічною будовою. В елегії інтонація об'єктивно закладена в тексті. Інтонація може бути різною: скарга, ламентация, сентиментально-лірична та сентиментально-романсова, а також гнівно-

розпачлива. Інтонація має суттєве значення для сприйняття та розуміння елегійної поезії, вона дає можливість почути голос ліричного «Я», відчувати й «побачити» його душу. У складному процесі художньої комунікації (поет – читач) інтонації належить вирішальне значення. Елегія має своєрідну інтонаційну організацію, де реалізується в ритміко-синтаксичній будові тексту, в якій виявляється закладена автором емоційно-сміслова основа тексту.

Найважливішими умовами існування жанру елегії є стійка літературна пам'ять та безперервна історична еволюція. Об'єктивно існуюча «пам'ять жанру» (М. Бахтін) найбільш виразно втілюється саме в елегії, про що свідчить діахронний зріз. Це положення можна проілюструвати на зіставленні двох віддалених у часі, зовнішньо не схожих елегій: «Стефана Яворського, митрополита Рязанського та Муромського, слізне з книгами прощання» (1721) та Лесі Українки «До мого форте'пяно» (1890). Між ними існує зв'язок, природа якого таїться передусім у самому способі побудови, у способі відображення та відбиття дійсності і закодована в сюжеті загалом, у характері поетичного мислення, бо належать вони до одного жанру – елегії. Хоча стилі творів різні, їх об'єднує суб'єктивована журлива модальність. Таким чином, обидва твори є цілісними неповторними художніми витворами, що демонструє «пам'ять жанру» та широкі його можливості.

Розглядаючи природу жанру, доходимо висновку, що проблеми, які складають змістову частину елегії, залишаються, як правило, не розв'язаними автором, тому для читача загострюється інтерес до їх вирішення. Елегія спонукає замислюватися і самостійно, поза текстом, відшукувати шляхи вирішення гострих протиріч буття. Саме таке розуміння проблем складає ідейно-естетичну концепцію елегії. Є всі підстави говорити про елегійний сюжет, що складається проблематикою, тобто цілою низкою гострих життєвих протиріч, які стоять перед автором і які певним чином він намагається вирішити. Відтак елегія розрахована на відповідну рецепцію.

Елегія послуговується значним арсеналом художніх засобів, які складають базову основу жанрової організації твору. Поміж традиційних зображально-виражальних засобів як от лексичні тропи та стилістичні фігури, слід вказати на музикальність української елегії, а серед формозмістових характеристик відзначити пейзаж та монолог.

У поетичній тканині української елегії важливу роль відіграють образи психологічної семантики: серця, сліз, душі, – що, між іншим, свідчить про національну специфіку жанру та ментальну рису українського народу – кордоцентризм.

Стає очевидним, що елегія як самодостатній літературний жанр має триєдину природу, яка виявляється у тематиці, що є «матеріалом», проблематиці, яка упорядковує цей матеріал у цілісну художньо-естетичну конструкцію та образно-естетичній авторській системі.

Елегія належить до тих жанрів, де значна роль в організації твору належить інтуїції як складовій творчого мислення, що відбилосся у поняттях натхнення, одкровення. Базуючись на безпосередньо чуттєвому спогляданні, інтуїція в елегії поєднала загальне й особистісне, зумовлене оригінальністю психології поетичного мислення окремо взятого митця.

Тема-рема-тична сутність елегії виявляється у її трагізмі, що є однією з прикметних ознак української елегії, і впливає з жанрової природи елегії: страждання людини, яка об'єктивно заслуговує на щастя, сприймається і переживається як трагічне подія. Разом з тим трагічне як категорія морально-етична, філософська передбачає не тільки біль від втрати, а й активний супротив людського розуму стражданню та безвиході. Жорстока несправедливість не тільки пригнічує, занурює у песимізм, а й мобілізує кращі духовні риси та моральні сили.

SUMMARY

Theoretical Foundation of Genre Definition of Elegy. This study contributes to research of genre problems in particular the genre of elegy. This problem is a still open for research in Ukraine study of literature. The author suggests matrix of genre foundation, investigates the main elements and modification of the genre foundation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Бондар М. П. Поезія пошевченківської епохи. Система жанрів. – К.: Наукова думка, 1986. – 327 с.
- 2 Левчик Н. В. Поезія М.П. Старицького (Жанрові та образно-стильові особливості). – К.: Наукова думка, 1990. – 124 с.
- 3 Ткачук Микола. Лірика Маркіяна Шашкевича. Дослідження. – Тернопіль: Збруч, 1999. – 123 с.
- 4 Смілянська В., Чамата Н. Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка. – К.: Вища школа, 2000. – 207 с.
- 5 Ткаченко Олена. Українська класична елегія: Монографія – Суми: Видавництво СумДУ, 2004. – 256 с.
- 6 Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства: Монографія. – Львів: ПАІС, 2005. – 368 с.
- 7 Теорія літератури: Підручник для філолог. факультетів. ун-тів / За ред. професорів В.Ф. Воробйова та Г.А. В'язовського. – К.: Вища школа, 1975. – С. 223.

Надійшла до редакції 2 червня 2006 р.

«...І ПРИЙМІТЬ ШОЛОМ СПАСЕННЯ І МЕЧ ДУХОВНИЙ»

Л.М. Вежель

Низка актуальних проблем, порушених у публіцистичній спадщині Г. Костельника і не охоплених науковими дослідженнями нашого сьогодення, спонукала нас бодай побіжно зупинитися на фрагментах його праць з природознавства, логіки, філософії, без чого немислима повна картина його наукових зацікавлень.

Людський загал на підставі інстинкту та пізніших наукових досліджень дійшов висновку, що людина – це вище творіння Бога, а не результат бездумної еволюції, як твердив Дарвін. Відштовхуючись від св. Письма, Г. Костельник розвінчує його антинаукові вигадки, змодельовані у брошурі «Виникнення родів через природний добір» (1859 р.), в якій сам автор називає порушену проблему «найбільшою таємницею поміж усіма тайнами», оскільки вона не тільки релігійна, а й філософсько-природознавча. Про те, що вона має релігійний характер, свідчить початок св.Письма. Про те, що вона філософська, найвиразніше трактує наука Платона про «вічні ідеї». Про її природничий характер доводять відкриття останніх століть. Низка доводів та спостережень засвідчує, що природа ніколи не творила і не творить перехідних типів, а тільки ідентичні батькові й матері. «Витворювати поодинокі органи й цілі органічні типи, - пише Г. Костельник,- це тайна і праця життєвого принципу – душі. Так це нині діється і ніколи інакше не могло бути» [1, с. 268].

У журналі «Нива» (№ 5/4) за 1934 рік Г. Костельник оприлюднив статтю «Матерія й дух», спрямовану проти книжки Дарвіна «Про походження людини», де виникнення органічного світу, включно з людиною, трактується механічним способом, без участі Бога й душі. Але навіть простолюдин розуміє, що все те - абсурд, породжений безбожником з неповноцінною психікою. Бо навіть неосвічена людина, не вдаючись до метафізичних спекуляцій, на рівні підсвідомості інстинктивно дотримується ієрархічного ладу в природі, не заперечуючи духовного фактора в ній. Йшлося тільки про вирішення проблеми: як